

KULTÚRNY KÓD DVOJITEJ IDENTITY (recenzia)

DÓRA MIERKOVÁ

BALÁŽ, Anton: *Dar a bremeno dvojitej identity. Rozhovory s Tiborom Žilkom*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2021. 264 s.

Na slovenskom knižnom trhu je málo titulov venujúcich sa (auto)biografii z dvojjazyčného prostredia. V roku 2021 pribudla novinka vydavateľstva Literárneho informačného centra pod názvom *Dar a bremeno dvojitej identity*. Vďaka bohatým poznatkom a spomienkam dvoch osobností ponúka kniha autentický a sčasti aj kritický pohľad na svet, v ktorom žijeme. In medias res: kniha sa začína kapitolou Z malého mesta na hranici, od ktorej sa odvíja jeden životný príbeh s dvojitou identitou, s jej darmi a bremenami. Známy slovenský spisovateľ, prozaik, scenárista a publicista Anton Baláž formou rozhovoru priblížil individuálnu osobnosť a profesionálne pôsobenie lingvistu Tibora Žilku, ktorého život do značnej miery ovplyvnilo dvojjazyčné prostredie a dve kultúry: slovenská a maďarská. Tibor Žilka, vedec, lingvista, akademik môže byť pre mnohých „neznámym známym“, ale každý, kto sa zaujíma o literárnu vedu aj ako bežný človek, sa už stretol s menom tohto významného univerzitného profesora.

Tibor Žilka sa narodil 29. januára 1939 v Plášťovciach. Základnú a strednú školu navštevoval v Šahách, v meste na slovensko-maďarských hraniciach. Ako aj v Ballekových palánskych dielach, tak čiastočne i v tejto knihe nadobúdajú Šahy a pohraničné prostredie až mýtický nádych s výnimkou následkov vojny. Vyrastal v národnostne zmiešanom prostredí, čo malo výrazný vplyv na jeho ďalšiu odbornú i občiansku orientáciu. Ako však on sám v knihe hovorí, jeho najväčší príklon k maďarskej identite sa nesporne odvíjal od úspechov maďarského futbalu, tzv. zlatého futbalového mužstva „Aranycsapat“, na čele s legendárnym futbalistom Ferencom Puskásom. Kniha obsahuje 22 kapitol, pričom toto dvojčíslie má v kontexte načrtnutej tematiky silný symbolický charakter dvojitosti. Hovorí sa o ňom, že je majstrovským číslom a prináša šťastie. Tibor Žilka s mimoriadnou pokorou v rozhovore prízvukuje, že mal v živote šťastie a v niektorých prípadoch pomoc zhora. Ako uvádza, mal šťastie, že sa stretol s inšpirujúcimi osobnosťami, uznávanými predstaviteľmi českej, maďarskej a slovenskej vedy, osobnosťami dnes už modernej slovenskej literatúry, ktorí formovali aj jeho modus vivendi. Kniha má podobu nie vždy idealizovaného spomínania na dôležité kapitoly života a nechýba jej ani jemná irónia, duchaplnosť a dôvtipnosť. Vďaka pútavému rozhovoru medzi dvomi významnými osobnosťami sa čitateľ nevedomky dostáva do intelektuálnej debaty o národnostných otázkach, akademickom živote a búrlivých historických udalostiach. Zmiešaná národnosť alebo dvojitá identita je z mnohých aspektov darom, avšak často sa stáva i preceňovaným fenoménom. Na druhej strane je to aj bremeno, ktoré môže pre mnohých predstavovať ťažobu, dokonca hendikep. Kniha je žánrovo aj formou (auto)biografie človeka, ktorý disponuje nadpriemernými vedomosťami a je schopný s nadhľadom priblížiť to, koľko práce, úsilia, sebareflexie, odriekania, dramatických spoločenských zvrátov i osobných životných skúšok môže stať za úspechom. Slovo úspech by sme ale v knihe hľadali márne, namiesto toho sú hojne zastúpené výsledky a morálne hodnoty ústrednej postavy tohto vzácneho rozhovoru. V knihe dominujú kapitoly o úskaliach, pootvorených a zatvorených dverách slobodného vedeckého bádania aj v časoch, ktoré neboli vôbec priaznivé pre výskum. Tibor Žilka v rozhovore veľmi otvorene, dôsledne a verne reflektuje historické reálie doby. Doby neslobody a totalitného režimu. V kapitole Grendel a literatúra spochybňujúca svoj zmysel sa najviac prepája filozofická a existenčná rovina maďarskej literatúry na Slovensku, ktorá nepochybne pramení z maďarskej

mentality, okoreneným maďarským pesimizmom a pocitom výnimočnosti. Čitateľ má možnosť nazrieť do pozadia praktického a profesionálneho osvojovania si dvoch jazykov a kultúr, pestovania si návykov, ktoré vôbec nie sú jednoduché. V rámci rozhovoru priznáva, že maďarskú kartu vytiahli proti nemu viackrát, ale platilo to aj opačne. Ďalšiu časť knihy tvoria kapitoly o vedeckej činnosti a pracoviskách Tibora Žilku. Časť svojho profesionálneho pôsobenia venoval vedeckému výskumu a skúmaniu problematiky intertextuality. Kapitola November 1989 v Nitre nás presunie do novej etapy vyrozprávaného životného príbehu. Je príznačné nahliadnúť aj do pozadia zlomových historických udalostí, ktoré poznačili osudy generácie tejto doby. Knihu uzatvára kapitola Návraty, v ktorej sa vďaka spomienkam profesora opäť vraciame do dvojjazyčného prostredia a retrospektívne vnímame istý „kultúrny kód domova“. Pri čítaní knihy bude príjemcovi zrejmé, že charizma a mimoriadne bohaté osobnostné črty Tibora Žilku sú zakódované v tomto životnom príbehu a tento špecifický osobný kód je v ňom prítomný dodnes. Téma „kultúrneho kódu“ je dnes mimoriadne aktuálna. Pokiaľ sa čitateľ k tejto téme ešte nedostal, táto kniha môže ozrejmiť viacero súvislostí ohľadom vnímania dvojitej identity. Je istým spôsobom aj pozvánkou do súkromného salónu intelektuálov, ktorú by si čitateľ rozhodne nemal nechať ujsť.

KONTAKT

PhDr. Dóra Mierková, M.A.
Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr
Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre
Dražovská 4
949 01 Nitra
Slovenská republika
dora.mierkova@ukf.sk